

Богдан Інна Олександрівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
зі спеціальності 014 Середня освіта.
Науковий керівник: Андрійчук Тамара Вячеславівна,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день в Україні активно відбувається процес перетворення освітньої сфери. Однією з головних цілей цього процесу є формування людей, здатних діяти активно, самостійно розв'язувати складні проблеми, ефективно працювати та навчатися впродовж усього життя. В зв'язку з цим, увага в освітньому процесі зсувається з простого засвоєння знань на набуття навичок та умінь застосовувати ці знання на практиці. Традиційний метод навчання стає недостатнім для розв'язання сучасних освітніх завдань, тому педагоги активно впроваджують інноваційні підходи, технології та методи. Особливо важливим серед педагогічних інновацій є дослідницьке навчання, яке передбачає отримання знань через самостійну пошукову діяльність та осмислення отриманих результатів. Навчання через дослідження вимагає значних зусиль з боку вчителя, проте, при правильній організації навчального процесу, воно гарантує гарні результати у засвоєнні предмету.

Основною метою географічної освіти є підготовка здобувачів до сучасних змінних умов життя, а також розвиток їх здатності використовувати географічні знання в реальних життєвих ситуаціях. Важливим аспектом є розвиток критичного мислення, аналітичних навичок, оцінювання інформації та формування власних обґрунтованих висновків.

В педагогічній літературі детально розроблено педагогічні технології та виділено групи інтерактивних методів навчання, які успішно використовуються на уроках географії. Дослідники, такі як О. Пометун, Л. Пироженко, В. Федорчук, С. Крамаренко, Н. Стецюра, О. Біда, Л. Варзацька та інші, присвятили свої доробки теоретичним і практичним аспектам використання педагогічних технологій навчання на уроках географії.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методики організації дослідницької діяльності здобувачів загальної середньої освіти.

Дослідницька діяльність – це процес систематичного збирання, аналізу та інтерпретації даних з метою отримання нових знань, розширення наукового розуміння або вирішення конкретних проблем. Це важлива складова наукового методу, яка дозволяє вченим та дослідникам вивчати питання, генерувати гіпотези, проводити експерименти та висувати висновки.

Дослідницька діяльність може бути проведена в різних галузях науки і дослідженнях. Вона може включати як теоретичні дослідження, спрямовані на розвиток нових теорій або моделей, так і експериментальні дослідження, які передбачають збирання та аналіз фактичних даних [1].

Важливим аспектом дослідницької діяльності є етика, яка включає дотримання академічної доброчесності, захист прав та безпеки учасників дослідження та дотримання принципів конфіденційності. Крім того, дослідницька діяльність має бути об'єктивною, реплікованою та перевіреною спільнотою для забезпечення наукової достовірності.

Дослідницька діяльність в закладах загальної середньої освіти грає важливу роль у формуванні ключових компетентностей учнів. Ключові компетентності – це навички, знання і вміння, які дозволяють учням успішно функціонувати в сучасному суспільстві і розв'язувати різноманітні завдання у навчанні, роботі та особистому житті. Дослідження у навчальному процесі – це спеціальна технологія залучення школярів до особистих, незалежних пошуків, опираючись на які вони встановлюють зв'язки між предметами, явищами і процесами об'єктивної дійсності, узагальнюють, пізнають закономірності. Ця технологія покликана забезпечити хід освітнього процесу через здійснення постійних досліджень. Мета застосування дослідницької технології в навчанні полягає в отриманні здобувачами досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності, поєднання розвитку їх розумових здібностей, дослідницьких умінь і творчих можливостей, становлення на цьому підґрунті діяльної, компетентної, креативної особистості. Завдяки застосуванню дослідницької технології вирішується ряд завдань: використання дослідницьких методів у освітньому процесі; проведення досліджень при вивченні певних фактів, явищ, процесів; надання допомоги здобувачам у оволодінні прийомами дослідницької роботи, розвитку їхніх дослідницьких умінь; виховання інтересу школярів до проведення дослідницької роботи; формування в здобувачів усвідомлення того, що їхня навчальна діяльність подібна до наукового пізнання; розвиток дослідницького компоненту у світогляді школярів; прищеплення розуміння дослідницької стратегії в процесі пізнання; забезпечення реалізації творчого потенціалу здобувачів через формування їхнього досвіду дослідницької діяльності; вивчення й аналіз особистої специфіки формування дослідницького досвіду учнів, його значення для розумового розвитку і виховання; освоєння вчителем всіх деталей застосування дослідницького підходу у викладанні географії [5].

Дослідницький метод навчання дозволяє досягти бажаних результатів навчання при створенні у межах навчального предмету системи навчальних завдань, при пропедевтичній підготовці до їх вирішення, налаштуванні сприятливого психологічного клімату. Але навчальний процес не має бути побудований виключно на даному методі, оскільки здобувачі потребують також і засвоєння теоретичного матеріалу за сприяння вчителя.

Дослідницький метод навчання може бути застосованим в різних класах, але з урахуванням вікових особливостей та розумових здібностей школярів. У предметах природничого циклу метод дослідження реалізується через систему експериментальних завдань [2]. Цей метод навчання втілюється в життя через дослідницьку діяльність учнів. У процесі такої діяльності відбувається формування дослідницької

компетентності. Вона містить ряд компонентів: мотиваційно-особистісний, інтелектуально-творчий, когнітивний, дієво-операційний.

Більшість науковців погоджуються з тим, що для навчально-дослідницької діяльності учнів є характерними творча спрямованість розумової роботи, педагогічне управління процесом формування навчально-дослідницьких умінь, який здійснюється більш ефективно в разі, коли здобувачі отримують навички передбачення результату, навчаються формулювати цілі й гіпотези, вести самостійний пошук шляхів досягнення поставленої мети й аргументувати вірність рішення [6].

Дослідження є дуже актуальною та оптимальною формою роботи з учнями при викладанні шкільного курсу географії. Їх проведення рекомендується діючою шкільною програмою. Дослідження в якості виду навчальної діяльності було включено у структуру вивчення шкільного курсу географії згідно з оновленим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти.

Дослідження були введені до освітнього процесу тому, що вони спрямовані на удосконалення сприймання та засвоєння навчального матеріалу під час виконання завдань для формування в школярів просторового уявлення про поверхню землі, її елементи, взаємодію між ними. При цьому важливим завданням є навчити здобувачів розуміти суть соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних процесів і явищ. Крім того, дослідження з географії – одна з ключових складових нового підходу до вивчення предмету у межах шкільної освіти [3]. Проведення учнівських досліджень дозволяє продуктивно формувати значну кількість необхідних умінь і навичок. Мета введення цього виду роботи до навчальної програми полягає у поєднанні виконання практичних і суспільно важливих завдань засобами створення різнобічних творчих робіт. При цьому відбувається реалізація ідеї зближення шкільної освіти з реальним життям, адже знання мають бути активно застосовані в повсякденних умовах. Таким чином, головною метою застосування досліджень на уроках географії є самостійне набуття здобувачами географічних знань, оволодіння уміннями та навичками завдяки їх залученню до науково-творчих досліджень [4].

Процес формування дослідницьких умінь школярів відбувається поступово. Він має бути організований таким чином, щоб рівень дослідницької самостійності учнів постійно зростає. Запропонована вчителем проблематика досліджень може бути відображена в якості головної проблеми уроку чи його етапу.

Вчитель має уважно ставитися до підготовки завдань дослідницького характеру, акцентувати увагу на їх пошуковому характері. Здобувачам при цьому слід наголошувати на важливості пошуку та обробки інформації з метою досягти результату дослідження. Також школярів треба навчити, вірно опрацьовувати інформацію, доречно формулювати мету, об'єкт і предмет дослідження і оформлювати результати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Географія: підруч. Для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Бойко В.М. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 272 с.
2. Гончарук Т.В. Дослідницька діяльність як чинник реалізації творчого потенціалу старшокласників. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. Вип. 15, кн. 1. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. С. 124-130.
3. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні / перекл. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис, 2005. 542 с. URL: <http://static.klasnaocinkacom.ua/uploads/editor/2617/> (дата звернення: 10.08.2023).
4. Ісаєва Г.М. Підручник географії як засіб формування умінь проектної діяльності учнів. Проблеми сучасного підручника. 2014. №14. С. 221-231.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. Львів :БаК, 2014. 546 с.
6. Концептуальні засади компетентнісного навчання географії та економіки: збірник матеріалів круглого столу «Історія – діалог – траєкторія розвитку», присвяченого 85 річчю відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України (08 жовтня 2019 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2019. 95 с